

Huleboeren

”Bitte Arnold”

i Thorsager

Vilfred Friborg Hansen

Mange i Thorsager kan berette brudstykker af historien om huleboeren ”Bitte Arnold”. Bevidstheden om hans mærkelige liv og skæbne er endnu levende i byen, selv om der i dag ikke lever nogen, der kan have truffet ham. Tættest på kommer nok Ellen Sørensen i Skippergården, der fra sin barndom i 1920’erne husker, at Arnolds hule dengang stadigvæk var nogenlunde intakt. Hun har leget der som barn og de voksnes beretninger om ”huleboeren” satte selvfølgelig fantasien i sving. At huleboerens liv endnu huskes i Thorsager ses også af, at Thorsagers anden børnehave ”Lille Arnold” er opkaldt efter ham. Den ligger i det sandområde (nu tilplantet som skov), som Arnold havde sin hule i.

Men faktisk var Bitte Arnold så kendt i sin tid, at der eksisterer flere beretninger om ham fra hans samtid. Jeg har fået fat i et par stykker af dem. Begge er fra 1904, fra dels ”Ugens Nyheder”, dels ”Aarhus Amtstidende”, den sidste også gengivet i ”Adresseavisen”. Desuden har nu afdøde jagtkonsulent Egon Sørensen, der var gammel Thorsager-dreng, ofret et helt kapitel på Bitte Arnold i sin roman ”Mulden. Frøet. Blomsten” fra 1983. Knud Jensen fra Midtdjurs Lokalkiv har også skrevet om Arnold.

Ud fra disse lidt spredte kilder er det muligt at give en nogenlunde sammenhængende beretning om huleboeren Bitte Arnold. Det vil jeg forsøge i det følgende.

Arnolds opvækst

Arnolds rigtige navn var Arnold Eriksen. Han var født i Skarresø i 1852 som søn af Skarresø lærer Eriksen, der i 1854 flyttede til den nybyggede skole i Astrup. Her døde faderen fire år senere, kun 38 år gammel. Om faderens tidlige død kan være en af forklaringerne på, at det ind imellem slog klik for Arnold, må stå hen i det uvisse.

Arnold havde tilsyneladende tre brødre, der alle på hver sin vis kom til at spille en rolle for ham. En af dem var Anders fra Næssel, der forlod kone og børn og udvandrede til Amerika og forsvandt for familien derovre. Det er en begivenhed, Arnold ofte vendte tilbage til. Han havde rejst en stor granraffe ude i sin hule og sat en stige op ad den, og han påstod, at han kunne tale med broderen i Amerika oppe fra toppen af raften. Gennem samme rafte mente han at kunne komme i kontakt med både levende og døde. Man må

indrømme, at Arnold med ideen om at kunne kommunikere trådløst med andre kontinenter var en del forud for sin tid...

Arnold var, som øgenavnet siger, lille af vækst. Han beskrives som "en lille undersætsig person med mørkt fuldskæg og langt hår". "Besyderlig korthalset, hvorfor han virkede bredskuldret, som havde han ved et uheld fået et tungt slag i hovedet, hvorved halsen var fordelt ud mod de meget lange arme". Det gav Arnold et abelignende udseende, som landsbyens drenge da også udnyttede til drillier.

Men der er enighed om, at Arnolds ansigt var smukt, næsten klassisk smukt. "Når ikke vanvittig vrede eller tungsind skinnede i Arnolds øjne, var de rene som hos en purung pige", skriver Egon Sørensen.

Som den tids skik var, kom Arnold tidligt ud at tjene. Som ung blev han ansat som postbud fra Pindstrup station, 5½ år i alt, men alle årene vist nok kun på prøve. Det endte med, at hans opførsel blev for underlig, og han blev afskediget. Derefter opretholdt han livet med forskellige småjobs, som fårehyrde eller røgter, en tid som omrejsende ved tidens markeder med en karrusel. Han digtede selv sange og fik dem trykt hos sin bror Anton i Århus og solgte dem for to øre stykket. Han tog rundt på markeder – dem var der mange af dengang – og tjente lidt ved at synge og sælge sine sange og spille på mundharmonika.

Mens Arnold var postbud skete en afgørende begivenhed i hans liv: han blev forelsket. Pigen hed Else, og mange af hans sange handlede om hende. Det ulykkelige var, at hans kærlighed ikke blev gengældt, og da Else blev ansat som pige i køkkenet på Gammel Ryomgaard, var Arnold overbevist om, at hun blev gemt for ham og udnyttet af godsejeren Chr. Helenus Mourier-Petersen. Arnold førte lange indbildte samtaler med godsejeren og kunne skælde og smælde af raseri mod ham, når han gik på vejen til og fra Thorsager. Den forsmåede kærlighed fik åbenbart sindssygdommen til at bryde åbent ud.

En turistattraktion

Efter fyringen som postbud overlod hans bror Marinus, eller Marennus, i Thorsager ham et stykke sandjord i sandmarken nord for byen. Her gravede Arnold, nu 24 år gammel, sig en hule i sandet, og beklædte den med brædder, så kun ca. en meter stak op over sandet. Hulen målte i alt ca. 10 gange 4 alen (godt 6 x 2½ meter) og var inddelt i tre rum. En enkelt lem førte ind i den, og man skulle kravle for at komme igennem. Der var en kakkellovn, men ingen møbler, kun sække og tæpper, samt en god portion halm som sengeleje. Hele herligheden var overdækket med græstørv til tag. Ifølge Post Hansen kaldte Arnold selv sin hule for "Abelliselund".

Arnold gik meget, og han gik altid rask til, med en kæp i hånden og et reb om livet. En rød trøje, som Arnold åbenbart altid havde på, skulle stamme fra tiden med den omrejsende karrusel. På fødderne havde han lange, ikke altid ens, uldsokker, der var trukket op over buksekanten. Man kunne godt møde ham med sko på den ene fod, træsko på den anden.

Billeder af ham tyder på, at han havde beholdt en postkasket efter tiden i "etaten". Den bærer han på alle billeder, både tegninger og fotos. I øvrigt solgte han også fotos af sig selv og sin hule. "Når vi havde tilrejsende gæster, plejede vi gerne at gå ud og hilse på Bitte Arnold", beretter en samtidig. "Når han så var i humør til det, sang han viser og spillede på sin mundharpe. Men det var nu ikke altid, vi kunne hive ham ud af hulen. Han sang mest en sang, han selv havde lavet. Den rimede på "Amors pil og Elselil".

Bitte Arnold, fotografiet tydeligvis ikke taget ude ved hulen.

Noget tyder altså på, at Arnold var blevet en slags turistattraktion, og at han forstod at udnytte det til egen fordel. At et landsdækkende ugemagasin, "Ugens Nyheder", bragte en større artikel om ham og hans hule, og med tegning af Arnold foran hulen, tyder i samme retning. Det var i 1904, og bladet kunne berette, at da havde Arnold boet i hulen i 28 år.

Et enkelt vers af sangen om den elskede "Elselil" er bevaret. Den lyder sådan:

"Jeg er gift med Amors Pil, Elselil! Du tro mig, om du vil, Elselil! Ihvor jeg sidder, ligger, står, den som oftest til mig når! Jeg er gift med Amors Pil, Elselil!"

En anden vise handlede om lyksaligheden ved kaffe: "Kaffetiden mig påminder, kaffeduften i min næse står. Ingenting kan jeg bestille, før jeg får min kaffetår".

Læseren må vurdere, om vi her står over for stor digtekunst. Men man må tage i betragtning, at man ikke var forvænt dengang.

Husdyr

På et tidspunkt kom Arnold hjem fra et marked med en gris. Hvordan han kom i besiddelse af den ved ingen. Men grisen fulgte ham herefter i tykt og tyndt, som en hund, og den kom, når han kaldte. Den lød det mærkelige navn Shampa. Den var altid med ham, når han gik ind til byen.

På lige så ukendt vis fik Arnold sig en ged. I en periode havde han både grisen og geden, og så gik geden foran ham, grisen bagefter ham. En overgang havde han også et par høns gående.

Om vinteren opholdt såvel gris som ged sig i hulen sammen med Arnold, og det har naturligvis hjulpet godt på varmen, for alle parter. Men det gav også en dunst, der gjorde det umuligt for andre at komme ind i hulen.

Geden døde på et tidspunkt af stivkrampe – i artiklen fra 1904 nævnes det, at den var død året før, hvorefter geden er alene om at følge ham rundt. På det tidspunkt var der hønsegård ved hulen, men ingen høns.

Her ses Arnold med sin ged foran hulen. Foto fra Århus Stiftstidende i 1982.

Det ser ud til, at Thorsagers beboere stort set accepterede Bitte Arnolds særheder. Han beskrives som ærlig og beskeden. Han havde en aldrig realiseret ide om at tage til Amerika og grave guld, og "så skulle alle fattige i Danmark få det godt" – han ville nemlig dele guldet ud til dem. Da en Thorsagerborger mistede alt ved julestormen i 1902 mødte Arnold op og gav ham hele sin formue samlet ved salg af viser, efter sigende i alt to kroner.

I mange beretninger romantiseres Bitte Arnolds "frihedstrang" og evne til at forsørge sig selv på trods af sin åbenlyse sindssygdом. Det berettes, at Arnold ikke ville skylde nogen noget. Hvis han havde fået kaffe et sted, lå der bagefter en ti-øre på trappen som betaling. I 1984 talte jeg med den gamle maler Sigvald Jacobsen, der kunne huske Arnold. Ifølge ham kom Arnold ofte ind til Søren Bejs's mor Kirstine (Beisgaard, Thorsgade 20) og fik kaffe, men ti-øren på trappen bagefter var sikker. Carl Munk fortalte en lignende historie: Arnold blev budt på grønkålssuppe hos hans bedsteforældre, men efter måltidet ville han betale for det. Det fik han ikke lov til, men bagefter fandt de en ti-øre fra Arnold på trappestenen.

Men byens store drenge kunne ikke altid lade være med at drille. Egon Sørensen beretter et par episoder. Den første, hvor det lykkes drengene at få "Shampa" jaget op i en mødding, hvor den kom til at sidde uhjælpeligt fast og bogstavelig talt skreg som en stukken gris. Arnold skældte og rasede naturligtvis. En behjertet knægt fik dog grisen fri, så Arnold kunne komme hjem med sit menageri.

En anden episode var mere alvorlig. Bitte Arnold havde været i byen for at hente halm til dyrene og sin egen "seng". Han var nu på vej ud af byen med sin halmknippe på ryggen. Det lykkedes en af de store drenge at sætte en tændstik til halmen, der gik i brand. Da Arnold blev klar over, hvad der var galt, var han overbevist om, at det var Djævelen, der var på spil. Det lykkedes ham at komme fri af halmen og sin brændende jakke, men han blev slemt forbrændt på den ene arm. Det var svært at få lov at hjælpe ham, da han stadig var overbevist om, at Djævelen var ude efter ham.

Der er beretninger om, at Arnold var ude for endnu en forsmået kærlighedsaffære i Thorsager, navnet Marie Helligsøe nævnes et enkelt sted. Det er dog, lige som flere andre omstændigheder omkring ham, usikkert.

Tegning fra "Ugens Nyheder" 1904. Geden og hønsegården ses. Den tohjulede vogn og trillebøren var Arnolds uundværlige "transportmidler".

De sidste år

Mere alvorligt end drengestregerne var det, at Bitte Arnolds formørkede sind fik ham til at foretage handlinger, der tvang myndighederne til at tage affære. Det skete især, når han fik i hovedet, at Else var skjult et eller andet sted, for så skyede han ingen midler for at "befri" hende.

Han blev på et tidspunkt sendt til Arbejdsanstalten i Mariager, men her fandt man hurtigt ud af, at manden var syg og trængte til behandling. Han blev så overført til Viborg Sindssygeanstalt. Her fandt lægerne, at hans sygdom var uhelbredelig, men på den anden side at han ikke kunne siges at være til fare for andre mennesker. Han blev derfor sat fri og var snart igen at finde i sin hule i Thorsager.

På et tidspunkt brød han ind på præstegården for at befri Else, og da man en morgen opdagede, at ruderne til stationen var knust og der havde været indbrud uden at der var stjålet noget, faldt mistanken straks på Arnold. Det var vinter, og træskosporene førte tydeligt ud til Arnolds hule. Politiet blev tilkaldt, og Arnold blev kaldt til forhør hos sognefogden, købmand Uhrbrand. Her benægtede han alt. Egon Sørensen beskriver forhøret sådan:

Da Arnold blev spurgt, om han kunne erkende, at det var ham, der var brudt ind på stationen, blev han rasende og råbte, med sit favorit-bandeudtryk: "Nej, fanden røvleme!"

"Vi ved, at det er dig", sagde betjenten, "der stod tydelige aftryk af dine træsko ved stationen!"

"Det passer ikke!", råbte Arnold, "for jeg var i strømpesokker!"

Hvilket var rigtigt, for træskoaftrykkene gik kun hen til stationsbygningen, derefter kunne man se, at personen havde sat træskoene og opereret videre på strømpesokker. Men med Arnolds sidste erklæring var det jo uundgåeligt, at fælden var klappet. Hans forklaring var, at Else havde været indespærret på stationen, så godsejeren kunne hente hende. Det var nødvendigt at komme godsejeren i forkøbet.

Arnold blev ført bort og kom igen på Mariager Arbejdsanstalt. Her lykkedes det ham at flygte i en mindre vinterstorm, en tur på over 30-40 km., flere steder ud over markerne for at skyde genvej. Da han kom hjem til sin hule, sad politibetjenten og sognefogden og ventede på ham, og så gik turen tilbage til anstalten. Det følgende forår i april 1907 døde han. Det nævnes et sted, at han skal have boet i hulen i alt i 28 år. Han kan have været på anstalten det sidste par år af sit liv.

Egon Sørensen lader gartner Jensen i Thorsager kommentere: "Når man sætter en vild fugl i bur, så dør den".

I dag er det stadigvæk synligt, hvor Bitte Arnolds hule har været. Drej ind i skoven nord for varmeværket og Ryomvej, så ses stedet til højre for skovvejen 100 eller 200 meter fremme.

En hulning og noget kaotisk jord udgør de synlige rester af Bitte Arnolds hule i dag. Foto VFH 2009.

Vilfred Friborg Hansen, august 2012